

Mellár Mihály : Kár nyelvi emlékeink — összefoglaló

A károk Kis-Ázsia egyik őskori népe, Homérosz szerint ők a trójaiak *barbárszavú* szövetségesei. Noha régen eltűntek a történelem süllyesztőjében, maradt utánuk némi írásos emlék. Többen is próbálkoztak ezeknek az írásoknak a megfejtésével, legutóbb (2007) **Ignacio J. Adiego**. A *The Carian Language* című munka 540 oldalon fejtegeti a károk írását. Ezt az erőfeszítést fogjuk a következőkben végigkövetni. Tudósnak és dilettánsnak is érdekes lehet ez a rendhagyó könyvismertető.

A mintegy 200 felirat többsége, elége meglepő módon Kárián kívülről származik, főleg Egyiptomból (kb. 170 felirat). Ezek jelölése E.-tal kezdődik. A Kárián belüli vagy a vele határos területekről származó feliratok (kb. 30 drb.) jelölése C.-tal kezdődik.

A kár feliratok megfejtésével sokan foglalkoztak, de Adiego a szövegek „végleges megfejtésében” főleg John D. Ray és Diether Schürr munkáira támaszkodik.

Miután kétnyelvű feliratok segítségével a kutatóknak sikerült meghatározni a kár írásjelek hangértékeit, hozzáálltak a nyelvészeti feltárásokhoz. Adiego saját megítélése szerint egy nagyon körültekintő (*very prudent*) módszert alkalmazott: *kizárólagosan arra a nyelvtani ismeretre összpontosította figyelmét, amelyik a kár szövegekben egyértelműen felismerhető: a nominativus-∅ / genitivus-ś (alanyeset-∅ / birtokos-ś) ellentét megléte*. Ebből azonnal levonta a következtetést: a kár indo-európai nyelv, a hittita, lüvi, lüki, szidet és pizidi nyelvekkel egyetemben.

Ez a *nom-∅ / gen-ś* formula egy csodálatos találmány, mert minden amit az -ś előtt találunk gépiesen, gondolkodás és minden további erőfeszítés nélkül név lesz, amit nem fordítunk, nem keressük az értelmét. A szó amelyik az -ś raggal ellátott szó előtt van az pedig ennek az utóbbinak a tulajdona. Kötött szórend. Ha az első szó személynév, akkor a birtokos az apja. Hát nem csodálatos? Ezzel minden meg van fejtve: kapunk egy telefonkönyv-szerű névjegyzéket, fi és apja felsorolással. Ámen, be van fejezve! Nem vicc, az 540 oldalas könyv itt és ezzel érdemileg befejeződött, ez a megfejtés (decipherment)! E megfejtésről a véleményem röviden : The formulae (*nom-∅*) are foolish (*gen-ś*), the decipherment (*nom-∅*) rubbish (*gen-ś*); az 'apjának a' szerkezet helyett állhatna egy ilyen indo-európaiash, angolosh jelzői frázish (adjective phrase) is. Miért nem?

A megfejtésre – saját bevallás szerint 3-4 szótári szó (az is rosszul) – tehát kár vesztegetni a szót. Ennek ellenére Adiego és a többi kutató óriási munkát végzett. Nem volt könnyű rendet teremteni egy szinte káotikusnak tűnő jelrendszerben. A viszonylag kis létszámú kétnyelvű felirat ellenére meglepő pontossággal sikerült a kár alfabéta betűinek hangértékeit meghatározni. A javítások és kiegészítések, melyeket az átírási táblázaton végeztem, minimálisnak mondható, ha figyelembe vesszük, hogy a hangértékek elsődleges meghatározása egy idegen nyelv, a görög alapján történt.

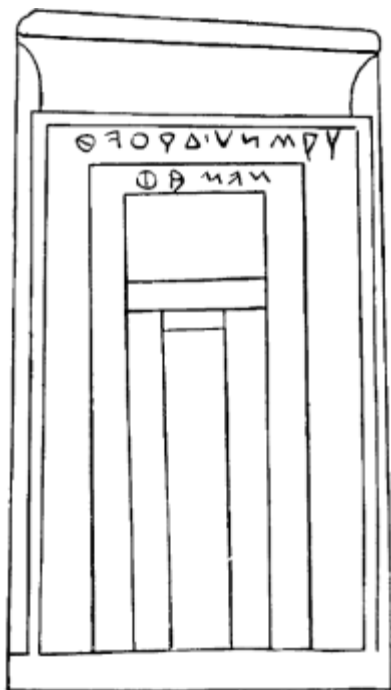
De tesz itt Adiego egy óriási felfedezést is: felfedezi az *önhangzók hiányos jelölését (defective notation of vowels)*, a rovásból ismert ugratásos vagy kihagyásos módszert. Ezt a csodálatos jelenséget (*phenomenon*) háromszorosan is alátámasztja: 1. a kár főnevek görög alkalmazkodásával, 2. a főnevek írásának módosulataival és 3. lüki párhuzamaikkal. Hosszan elmélkedik azon, hogy milyen magánhangzók maradnak ki: a nem hangsúlyos, a *schwa*, stb., éppen csak az kerül el a kár nyelv doktorának figyelmét, hogy az azonos (magasságú) hangok sorát *váltó* hangot, vagy a félrértés elkerülése végett nélkülözhetetlen magánhangzót jelöli az írnök. Úgy látszik erre csak a *dilettanti* tudnak rájönni. Na, és mire ment volna prof. Adiego ha rájön a módszer nyitjára? Semmire, ugyanis az ő „megfejtése” csupán *feltételezett megfeleltetések sorozata*, ezekben pedig teljesen mindegy, hogy hogyan hangzik egy szó, hiszen az csak egy *formula változója*, és akár egyetlen *x*-szel is helyettesíthető.

A kétszavas „megfejteséssel” nem érdemes foglalkozni: a fiú nevét követi az apa neve a -ś raggal, mint Pavel Petrovics vagy David Peterson. Ennyi. Ezekkel Adiego sem foglalkozik.

A hármas formulában a személynév és apja neve (gen.) mellett szerepelne még a nagypapa neve (szintén gen.) is – ezt már Adiego is sokalja, ezért harmadik helyre az etnikumot javasolja Janda, Meriggi, Melchert és másoktól támogatva. A *mwdonś* esetében ez világos, - mondja. A *mdayn*, *mdayn -yn/-ýn* végződése a *kbd-yn-ś* 'Kaunians' (magyarul kibédi!) szóban a magyar -i etnikum-képzőnek felelne meg, valahogy így: David Peterson *off/from* Eton 'az Eton-i Peter-fia David'. Ugyancsak egy csodálatosan ötletes és kényelmes megoldás: a második genitivus a helység neve ahonnan a munkás vagy zsoldos származik.

A gyakorlatban ez így nézne ki: N-∅ + N-ś + N-ś (Nom.+Gen.+Gen.):

E.Me2. Memphisi vakajtó. (A vakajtó ajtószerű kődíszítés a sírterem falán, melyen a halott lelke éjszakánként kísétálhat, és fogyaszthat a vakajtó előtt hagyott ételből, italból. Sztélének, sírkőnek is nevezik.)

E.Me 2 (Masson-Yoyotte 1956)

← uksmu | Ikorś | mrsés

A "megfejtés" a következő lenne:

Uksmu (son of) Lkor (from) Mrsi

Ehelyet ime a szöveg olvasata:

← uksmu | Ikorś | mrsé{ś > q}

Ű KÉSZ MŰ | LaKÓRÉSZ | MÉRSÉK

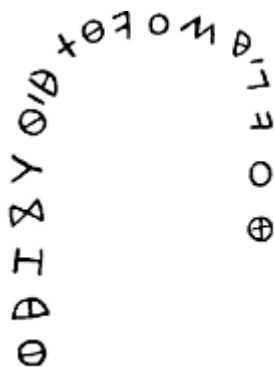
Ű kész mű, lakórész: mérsék!

mérsék: (mér-es-ék) fn. tt. mérsék-ít, harm. szr. ~e. 1) Tulajd. ért. am. mérték, honnan mérsékl Molnár A. szerint am. mensurat, metitur, és mérséklés am. dimensio. 2) Átv. ért. a cselekvésnek vagy akármely erőnek hatásában bizonyos határ, nem túlzott, nem megfeszített erőködés. *Mérséket tartani az evésben ivásban.* CzF

Egy hamis ajtó igencsak mérsékli a mögötte lévő lakórészt! Igazi frappáns felirat.

Ami a sorokat záró betűket illeti: noha a második sort záró betű a táblázat szerint ś, szemlátomást elüt az első sor záróbetűjétől. Egy feltételezett q betűvel ezen a helyen, a mondandó annyira ötletes és olyan mélyen ül a szöveggörnyezetben, hogy más mint q átírása e jelnek szóba sem jöhet. Adiego szerint „Unproblematic reading”, így valóban az, de nem formula szerinti.

E.xx1. A "stèle de Grenoble" ismeretlen helyről származik, de az írás alapján Memphisz vagy Szaisz feltételezhető.

E.xx 1 (Masson-Yoyotte 1956)

← qorb | ésors ké | suglés

KÖRBe | E SOR CSÓKÉ' | CSÜGG eLÉ áCS

Körbe e sor, csóké(rt) csügg elé ács.

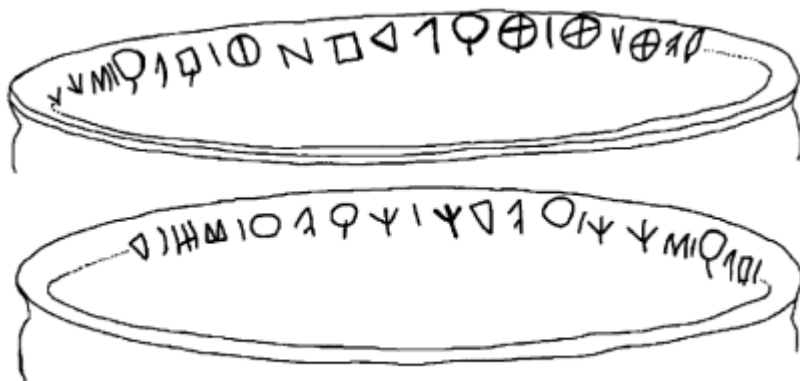
A szöveg beleillik a szöveggörnyezetbe! Pontosan azt mondja amit látunk, hogy e sor betű körbe megy és olyan írta aki csókra vágyik: egy romantikus 'Gastarbeiter' ács, hazájától távol. Nagyon valószínű helyzetkép.

Ez az egyetlen szöveg elegendő kellene, hogy legyen a formulázókat meggyőzni arról, hogy ne a képleteik megoldását keressék, hanem egyszerűen

olvassanak, betűről betűre haladva, úgy ahogy azt az első osztályban elsajátították. Itt körbe, ahogy a sor megy!

Figyeljük meg a „szóválasztó” jelek valódi szerepét: az első a 'körbe' szótól elválsztja az 'e' mutató névmást, a második, ellenkezőleg, az előtte levő 'csók' szóhoz hozzáragasztja az '~é(rt)' ragot. Ezeknek a jeleknek a szerepe tehát nem azonos a ma használatos szóközzel és csak ott használták ahol nélkülük értelmezési zavarok keletkeznének. (A rajz szerint a második 'szót' (ésors ké), a betűk közötti távolság alapján, inkább így kellett volna elválasztani: *é sorók é.*)

C.xx1. Bronz tál vagy inkább bögreszerű edényecske.

C.xx 1

← šrqūq | qtbles̄s | ýbt | snn | orkn | ntro | pjdł

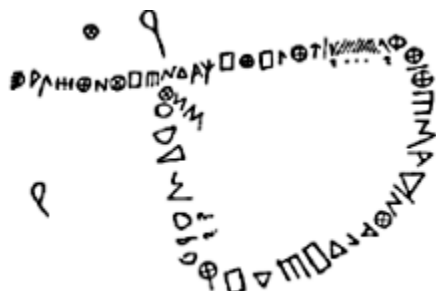
SÍRKŰ éKe | KűTáBLa E MéCS | Ű BoT | SZÁNÓN | ÖRÖKÖN | iNTÖ eRŐ | BaJoDDaL

Sírkő éke, kőtábla e mécs. Ő bot, szánón, örökön intő erő bajoddal (bajod révén).

Az onomasztikus formula szerint az első két szó *šrqūq qtbles̄s* 'Šrqūq (son) of Qtblem' a többit is hozzáképzeltük: 'dedicated this bowl - the priest of Apollo as a gift' (felszentelte ezt a tálacska – Apolló lelkésze mint ajándékot), ahol *ntro* 'Apolló', (valószínűleg mivel mind a két szóban van o betű, mert más közös nincs!); *pjdł* 'gift'; *ýbt* 'offered'; *snn orkn* 'this bowl' tárgyasetben. Az egyes "szavak" jelentését ízlés szerint lehet összecserélgetni: Melchert, Schürr és Adiego más-más kiosztást javasol, de a mondat *tolmácsolásában* nagyjából megegyeznek. Abból indulnak ki, hogy a tállal valamit felkínálnak. Eszükbe se jutott, hogy egy ilyen tálka esetleg mécsként is használható. Ki róhatná ezt fel nekik – hiszen a villamosság korában élünk, vagy nem?

E.Th12. Thebeszi (*Thebes, Tomb of Montuemhat*) falfirka. Nem ok nélkül választotta a graffiti készítője ezt a különös hurok formát közlendőjéhez: a választott külső formát a mondanivalónak is tükrözni kell.

(Meglépő, hogy a kutatóknak mintha fel sem tűnt volna ez a nem mindennapi sorvezetés. Az átírás megvezetésével voltak elfoglava: pl. az első "szóválasztóig" négy azonos *q* van, de az egyiket *ś*-nek írták át, a sor feletti *q* és *t* betűket pedig figyelmen kívül hagyták.)

E.Th 12 (Ševoroškin 1965)

→ ?-kbjqmq ewmlane qebšt |
u[. . .]uśq | qwsal |
mqabaewleqošoskioms

>kijavítva>

qt[d] kbjqmq ewm[t]lane qebqτ |

KeTTő [iDe] Ki BúJiK Mi KEVé' Mi[T] LÁN ÉKE BÉKÍT |

u[. . s]šq | qwsak |

Ü[DÍTÉS]/Ü[DVÖS] CSÓK | KiVe' iSSZÁK |

mqabkewleqošoslšoqms

Mi' KÁBa HÉVVeL E' KÖZÖSüLÉS OKa Más

Kettő ide ki bújik. Mi kevély, mit lán(y) éke békít, ü[dítés]/ü[dvös] csók, kivel isszák, mily kába hévvel. E közösülés oka más (amint azt az ábra mutatja: hurka, vagyis bélbe töltött hús: homoszexuális közösülés!).

Figyeljünk a szövegre: nem egy pár, hanem *kettő* bújik, és nem vállalja kevélyen amit tesz. A betűk alkotta *hurok* (>*hurka*) mondja ki a falfirka mondandójának lényegét, a gondolatmenet csattanóját. A graffiti tökéletesen illeszti a szöveghez a formát. Az *m* fölé írt, kettős szerepű *t* is hurok alakú.

Mutatónak ennyit. A teljes kár feliratgyűjtemény a mellékletben olvasható. Ignacio J. Adiego érdeme a kár feliratok egyetlen könyvbe gyűjtése. Igazán kár, hogy a kár nyelv doktora nem tud kárul, mert ezeknek a kár szövegeknek az olvasata lenne a legbecsesebb fizettség nagyszerű munkájáért. Akik tudnak kárul, azok pedig merjenek magyarok lenni és élvezzék ezeket a csodálatos nyelvi emlékeket.

MELLÁR, Mihály: Our Carian Language Records — Summary

An abridged version on the scientific and dilettante reading of Carian language records is presented here. The full paper is published as Supplement #3 of this issue.

~ ~ ~ ~ ~ ~